

I. ÚVOD DO OBČIANSKEHO PRÁVA

A. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

1. Pojem, povaha a podstata občianskeho práva

Občianske právo je základné a všeobecné odvetvie súkromného práva. Vzniklo ako *ius civile* v starovekom Ríme¹.

2. Predmet občianskeho práva

Predmetom občianskeho práva je špecifický okruh spoločenských vzťahov, ktoré sú regulované normami občianskeho práva (občianskoprávne vzťahy).

Občiansky zákonník, ako základný predpis súkromného práva, v zmysle § 1 ods. 2 a 3 upravuje:

- a) **majetkové vzťahy** fyzických a právnických osôb, ako aj majetkové vzťahy medzi týmito osobami a štátom (týkajú sa majetku a majetkových hodnôt, ide najmä o vlastnícke právo, disponovanie s majetkom a s majetkovými hodnotami, poskytovanie služieb za odplatu a ďalšie),
- b) **osobné, resp. osobnostné vzťahy** (súvisia s ochranou určitých aspektov ľudskej osobnosti),
- c) **osobno-majetkové vzťahy** (patria do oblasti práva duševného vlastníctva a Občiansky zákonník ich upravuje len v rozsahu, v akom tieto vzťahy neupravujú iné zákony).

Občiansky zákonník však **nereguluje všetky právne vzťahy**, ktoré tvoria predmet občianskeho práva, ich regulácia je prenechaná osobitným (špeciálnym) právnym predpisom občianskeho práva (napr. vlastníctvo bytov a nebytových priestorov upravuje zákon č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov, nájom nebytových priestorov upravuje zákon č. 116/1990 Zb. o nájme a podnájme nebytových priestorov, práva z oblasti duševného vlastníctva upravujú najmä osobitné právne predpisy, napr. autorský zákon a ďalšie).

Na druhej strane, niektoré právne vzťahy majú síce vo všeobecnej rovine charakter právneho vzťahu, ktorý regulujú normy občianskeho práva (najmä Občiansky zákonník; k tomu pozri § 1 ods. 2 a 3 Občianskeho zákonníka a text vyššie), avšak vďaka svojej špeciálnej povahe patria k **iným právnym odvetviám**, najmä k:

- obchodnému právu (napr. obchodné záväzkové vzťahy, ktoré vznikajú medzi podnikateľmi pri výkone ich podnikateľskej činnosti),
- pracovnému právu a právu sociálneho zabezpečenia (napr. mzda, sociálne dávky),
- finančnému právu (napr. dane).

V občianskom práve zároveň platí, že **subjekty občianskoprávných vzťahov** (fyzické osoby, právnické osoby vrátane štátu) majú **v právnej rovine**:

- **právne rovné postavenie** (§ 2 ods. 2 OZ), čo znamená najmä to, že žiaden subjekt právneho vzťahu nemôže druhému subjektu jednostranne vnucovať povinnosti či prevádzať na neho práva, rovnako nie je spôsobilý o právach a povinnostiach autoritatívne rozhodovať (subjekty si nie sú vzájomne nadriadené ani podriadené);
- **dispozičnú autonómiu** (§ 2 ods. 3 OZ), t. j. subjekty si môžu vzájomné práva a povinnosti upraviť dohodou odchylnou od väčšiny ustanovení zákona (tzv. **dispozitívne normy**), to neplatí pre ustanovenia, pri ktorých to zákon zakazuje alebo ak z ich povahy vyplýva, že sa od nich nemožno odchyliť (tzv. **kogentné normy**).

3. Miesto občianskeho práva v systéme práva

Občianske právo je **základné a všeobecné odvetvie** súkromného práva. Medzi ďalšie odvetvia *súkromného práva* patria predovšetkým obchodné právo, pracovné právo (individuálne pracovnoprávne vzťahy) a medzinárodné právo súkromné. Rodinné právo je súčasťou systému občianskeho práva (t. j. nepredstavuje samostatné právne odvetvie), jeho právna regulácia je prenechaná predovšetkým osobitnej právnej úprave (najmä zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov), *majetkové vzťahy medzi manželmi* však upravuje Občiansky zákonník (bezpodielové spoluvlastníctvo manželov/BSM; § 143 a nasl. OZ).

Medzi občianskym právom a inými odvetviami súkromného práva existuje tzv. **vzťah všeobecného a špeciálneho** právneho odvetvia, na základe čoho majú právne predpisy špeciálnych právnych odvetví súkromného práva (Obchodný zákonník, Zákonník práce a ďalšie) **prednosť** pred všeobecným predpisom súkromného práva (Občianskym zákonníkom); ***lex specialis derogat legi generali***, t. j. špeciálny právny predpis ruší všeobecný právny predpis.

¹ *Ius civile* – občianske právo (civilné právo) predstavovalo jednu zo zložiek rímskeho práva, v užšom význame išlo o rímske súkromné právo. Podľa princípu personalit sa týkalo len rímskych občanov (*civitas Romana*), od čoho sa odvinul jeho názov (*ius civile*) – pozn. autora.

V. OCHRANA OSOBNOSTI

A. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Všeobecné otázky

Ústavný základ ochrany osobnosti tvorí Listina základných práv a slobôd, Dohovor o ochrane ľudských práv a slobôd, Dohovor o ochrane ľudských práv a dôstojnosti človeka v súvislosti s aplikáciou biológie a medicíny a Dodatokový protokol o zákaze klonovania ľudských bytostí. Z pohľadu Ústavy SR dôležitý význam majú viaceré jej ustanovenia – článok 12 (základné práva sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremľateľné a nezrušiteľné), článok 15 (právo na život a jeho ochranu ešte pred narodením), článok 16 (nedotknuteľnosť osoby), článok 19 (právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti a dobrej povesti a na ochranu mena), článok 22 (ochrana písomností osobnej povahy, ako aj ochranu iných prejavov osobnej povahy).

Občiansky zákonník upravuje ochranu osobnosti v ustanoveniach § 11 až 16. Ide o vybrané práva späté s osobnosťou **fyzickej osoby (človeka)**, z ktorých zákon chráni najmä:

- a) život a zdravie,
- b) občiansku česť a ľudskú dôstojnosť,
- c) súkromie,
- d) meno,
- e) prejavy osobnej povahy.

1. K písm. a) – život a zdravie

Ide o práva súvisiace s **telesnou integritou**. Zahŕňa aj ochranu mŕtveho ľudského tela (odoberanie orgánov, pitva). Viaceré problémy ochrany života a zdravia pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti rieši zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Citovaný zákon upravuje aj predpoklady poskytnutia zdravotnej starostlivosti v prípadoch, kde sa vyžaduje **informovaný súhlas pacienta**.

2. K písm. b) – občianska česť a ľudská dôstojnosť

Spočíva v ochrane pred **neoprávnenými zásahmi**. Neoprávneným zásahom však nie je pravdivá, vecná a objektívna kritika (tzv. oprávnená kritika). Podľa súdnej praxe, rozlišovacím kritériom medzi oprávnenou kritikou a neoprávneným zásahom je hľadisko cieľa, čo spravidla vyplýva z obsahu, formy a miesta prednesu takejto kritiky.

Aj pravdivé tvrdenie môže byť neoprávneným, ak sa napríklad dotýka intímnej sféry života.

V prípade verejných činiteľov sa limity oprávnenej kritiky posudzujú širšie.

3. K písm. c) – súkromie

Týka sa ochrany skutočností **súkromného života**. Právo na súkromie spočíva v práve jednotlivca rozhodnúť podľa vlastného uváženia, či a v akom rozsahu majú byť sprístupnené iným osobám skutočnosti jeho súkromného života.

Súčasťou osobného súkromia je rodinný život, zahrňujúci aj vzťahy medzi blízkymi osobami, ako aj ochrana obydlia človeka.

4. K písm. d) – meno

Zahŕňa predovšetkým **ochranu priezviska**, je chránený aj pseudonym (krycie meno).

5. K písm. e) – prejavy osobnej povahy

Zákon taxatívne vymenúva **písomnosti osobnej povahy, podobizne, obrazové snímky a zvukové záznamy**.

Písomnosti osobnej povahy, podobizne, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy, ktoré sa týkajú fyzickej osoby alebo prejavov osobnej povahy, sa smú **vyhotoviť** alebo **použiť len s jej privolením**.

Privolenie **nie je potrebné (tzv. zákonné licencie)**:

- a) na **úradné účely** na základe zákona,
- b) **vedecké a umelecké účely**, pre tlačové, filmové, rozhlasové a televízne **spravodajstvo**; aj takéto vyhotovenie alebo použitie musí byť **primerané** a nesmie byť v rozpore s oprávnenými záujmami fyzickej osoby.

Fyzická osoba sa na ochranu práv spätých s osobnosťou môže **domáhať**, aby sa:

- a) **upustilo** od neoprávnených zásahov,
- b) **odstránili** následky zásahov,
- c) poskytlo primerané **zadosťučinenie** (napr. ospravedlnenie); ak by takéto zadosťučinenie nebolo postačujúce (konaním bola v značnej miere znížená dôstojnosť človeka alebo jej vážnosť v spoločnosti), má fyzická osoba tiež právo na **náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch**. Výšku náhrady určí **súd**. Prihliadne na závažnosť ujmy a na okolnosti, za ktorých k porušeniu došlo.
- d) **nahradila škodu**, ak neoprávneným zásahom bola spôsobená aj majetková ujma (škoda). Vznik zodpovednosti za škodu a rozsah jej náhrady sa spravuje ustanoveniami § 420 a nasl. OZ o zodpovednosti za škodu.

Po **smrti človeka** právo na ochranu osobnosti zo zákona (tzv. postmortálna ochrana) patrí:

- a) manželovi a deťom zomretého; ak ich niet,
- b) rodičom zomretého.

Ak zásahom do osobnosti človeka vznikla škoda, škodu nahradí ten, kto ju spôsobil. Zodpovednosť sa posúdi podľa ustanovení Občianskeho zákonníka o zodpovednosti za škodu.

Právnická osoba má právo na ochranu svojho **názvu** a právo na ochranu svojej **dobrej povesti**. Pri neoprávnenom zásahu sa môže domáhať **zdržania** sa neoprávneného užívania mena a aby sa **odstránil** závažný stav (k tomu pozri IV. časť tejto publikácie).

B. TEORETICKÉ OTÁZKY

1. Čo sa rozumie pod „osobnosťou“?
2. Je osobnosťou aj maloletá osoba?
3. Vzťahuje sa ochrana aj na právnickú osobu?
4. Chráni zákon osobnosť človeka aj po jeho smrti?
5. Kto je oprávneným na podanie žaloby na ochranu osobnosti zomretého?
6. Aké práva sú spojené s ochranou života a zdravia?
7. Aké práva sú spojené s ochranou cti a ľudskej dôstojnosti?
8. Aké práva sú spojené s ochranou súkromia?
9. Aké práva sú spojené s ochranou prejavov osobnej povahy?
10. Aké prostriedky ochrany má ten, komu sa zasiahlo do osobnosti?
11. Čo sa rozumie zákonnou licenciou?
12. Kedy by sa spravodajstvom zasiahlo do osobnosti človeka?
13. Kedy môže postihnutá fyzická osoba požadovať náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch?
14. Ako sa určí výška nemajetkovej ujmy v peniazoch?
15. Môže postihnutá fyzická osoba žalovať o náhradu nemajetkovej ujmy a žiadať aj náhradu škody?

C. PRAKTICKÉ PRÍPADY

1. Zamestnávateľ číta e-mailové správy svojej zamestnankyne. Tá sa bráni ustanoveniami o ochrane osobnosti. Posúďte úspešnosť prípadnej žaloby zamestnankyne.
2. Televízia v rámci spravodajstva z rokovania Národnej rady SR zobrazí v detaile poslanca, ktorý si prstom čistí nosové dutiny. Po odvysielaní reportáže poslanec poukazuje na zásah do cti. Televízia sa bráni tým, že išlo o spravodajstvo z prejednávania zákona o odpadoch a podľa zákona na to nepotrebuje súhlas dotknutých.
3. Aktívny politik sa bráni voči reportáži, ktorá sa zaoberá jeho bývaním a vzťahmi v jeho rodine. Žalovaná agentúra tvrdí, že súkromie politika ako verejne činnej osoby sa odlišuje od súkromia iných, verejne nečinných osôb. Posúďte navodenú situáciu z právneho hľadiska.
4. Žalobca v žalobe na ochranu osobnosti požaduje len náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch. Čo musí preukazovať?
5. Žalobca v žalobe na ochranu osobnosti žaluje o náhradu nemajetkovej ujmy aj náhradu škody. Čo je predpokladom priznania jednotlivých nárokov?
6. Ako advokát postihnutého zásahom do ochrany jeho osobnosti poraďte svojmu klientovi, ako možno určiť výšku nemajetkovej ujmy v peniazoch.

IX. PRÁVNE SKUTOČNOSTI V OBČIANSKOM PRÁVE

A. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Právnym dôvodom občianskoprávných vzťahov je (výnimočne) sám **zákon** alebo vznikajú **na základe zákona**, a to ako:

- a) konštitutívne rozhodnutie štátneho orgánu, resp. orgánu verejnej moci,
- b) správanie subjektov práva,
- c) skutočnosť nezávislá od správania subjektov.

Občianskoprávne skutočnosti možno charakterizovať ako objektívne reálne skutočnosti odlišné od zákona, ktoré na základe zákona spôsobujú právne následky. Právne následky spočívajú v zmene právneho stavu.

Nadobudnutie a strata práva

Jedným z právnych následkov občianskoprávnej skutočnosti je nadobudnutie alebo strata práva. Právo možno **nadobudnúť absolútne** (niekto nadobúda právo, ktoré dosiaľ nikto nemal) alebo **relatívne** (nadobúdateľ nastupuje na miesto scudziteľa). Nadobúdateľ je **právnym nástupcom** (sukcesor) vo vzťahu k svojmu **právnemu predchodcovi** (auktor). Ak sa nadobúda jednotlivé právo, ide o **singulárnu sukcesiu**, ak sa vstúpi do všetkých práv predchodcu, pôjde o **univerzálnu sukcesiu**.

Právo takisto rozlišuje medzi **prevodom** a **prechodom práva**. Pri **prevode** je potrebný právny úkon (napr. kúpna zmluva), pričom pri **prechode** dochádza k zmene vlastníka bez právneho úkonu (napr. pri dedení).

Triedenie právnych skutočností

Podľa **vzťahu k vôli** triedime právne skutočnosti na **subjektívne** (závislé od vôle) a **objektívne** (nezávislé od vôle, právne relevantné udalosti).

Za právne skutočnosti **závislé od vôle** sa považujú:

- a) právne úkony,
- b) vytvorenie veci alebo diela,
- c) konštitutívne rozhodnutia súdov a iných orgánov oprávnených rozhodovať v občianskoprávných veciach.

Správanie subjektu môže byť právom **aprobované** (v súlade s objektívnym právom) alebo právom **reprobované** (protiprávne).

Rozlišujú sa **jednorazové následky** a **stavy** (právne alebo protiprávne).

Z hľadiska nastúpenia právnych následkov rozlišujeme **následnú účinnosť** (*ex nunc*) alebo **spätnú účinnosť**, t. j. k momentu, kedy právna skutočnosť v minulosti vznikla (*ex tunc*).

Podľa **miery dôkazu** sa rozlišujú skutočnosti na:

- a) **dokázané**,
- b) **známe** (notorické),
- c) **predpokladané** (prezumpované).

B. TEORETICKÉ OTÁZKY

1. Čo sú právne skutočnosti?
2. Ktoré z rozhodnutí štátnych orgánov považujeme za právne skutočnosti?
3. Aké právne následky sa spájajú s právnymi skutočnosťami?
4. Kedy sa práva nadobúdajú originárne? Uveďte príklad.
5. Kedy sa práva nadobúdajú derivatívne? Uveďte príklad.
6. Vysvetlite rozdiel medzi prevodom a prechodom práva.
7. Kto je sukcesor?
8. Čo je singulárna sukcesia?
9. Čo je univerzálna sukcesia?
10. Aké sú objektívne právne skutočnosti?
11. Charakterizujte subjektívne právne skutočnosti.